

Для посилання:

Попович Л. М. Використання підручника з української мови у сільських малочисельних школах [Текст] / Л. М. Попович // Проблеми сучасного підручника : зб. наук. праць / [ред. кол., головн. ред. В. М. Мадзігон; наук. ред. О. М. Топузов]. – К. : Пед. думка, 2011. – Вип. 11. – 800 с. – С. 385–388.

ВИКОРИСТАННЯ ПІДРУЧНИКА З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ У СІЛЬСЬКИХ МАЛОЧИСЕЛЬНИХ ШКОЛАХ

Л. М. Попович,
Інститут педагогіки НАПН України

Постановка проблеми. Роль підручника в освітньому просторі не зменшується, а зростає, адже він є носієм інформації, джерелом знань, допомагає педагогові розвивати зацікавленість учнів до навчання, формує якісні характеристики особистості.

Окрім цього, навчальна книга виконує інші функції, зокрема: інформаційну, яка розкриває в доступній для учнів формі, передбачений державними стандартами зміст навчальних предметів і виступає засобом навчання, за допомогою якого здійснюється організація навчального процесу, у тому числі й самостійне навчання учнів [2, 214].

Відома дослідниця О. Я. Савченко зазначає, що «у сучасних підручниках мають бути різні завдання, які б забезпечували, крім інформаційної, мотиваційну і розвивальну функції [3, 63]».

У підручнику важливу роль відіграє методичний апарат, що розробляється автором і слугує алгоритмом чи сценарієм для організації і проведення уроку. Підручник містить навчальні вправи й завдання, виконання яких забезпечує формування відповідних умінь і навичок на основі оволодіння новими знаннями. Уміле використання сучасного шкільного підручника стимулює інтерес до вивчення й засвоєння нового матеріалу, забезпечує формування предметних компетентностей учнів, допомагає у засвоєнні змісту освіти, досягненні цілей навчання.

Основне призначення методичного апарату підручника – організація навчального процесу, хід засвоєння навчального матеріалу, закріплення знань. Завдання навчальної книги, її змісту – навчити дитину вчитися; сформувати потребу в знаннях, забезпечити інструментарій для організації і здійснення навчальної діяльності.

Аналіз останніх джерел. Протягом останніх років вітчизняними й зарубіжними вченими були проведені теоретичні й науково-експериментальні дослідження з проблем підручникотворення: мети, завдань, функцій, змісту, оформлення шкільної книги. Зокрема дослідниками вивчено роль підручника в навчально-виховному процесі і його місце в системі засобів навчання (Ю. К. Бабанський, В. П. Беспалько, Д. Д. Зуев, М. Н. Скаткін), здійснено обґрунтування концептуальних основ сучасної навчальної книги (В. М. Мадзігон, О. Я. Савченко), визначено функції, структуру, методику роботи з підручником (В. В. Краєвський, А. В. Хуторської), виявлено функціональне призначення навчальної книги (В. Г. Бейлінсон, В. П. Беспалько, Н. М. Буринська) та ін.

Аналіз теоретичних досліджень засвідчує, що серед сукупності проблем існує низка нерозкритих, зокрема тих, що стосуються наукового підходу до розроблення й використання шкільного підручника, особливо його ролі в сільській малочисельній школі.

Метою статті є висвітлення особливостей використання підручника з української мови для 6-го класу у сільських малочисельних школах.

Основна частина. Українська мова, як мова навчання і предмет, посідає особливе місце у шкільній практиці. Одним із важливих завдань вивчення української мови є формування комунікативної компетентності учнів, тому, ураховуючи специфіку навчального предмета, методичне забезпечення уроку і для підвищення ефективності процесу навчання на уроках української мови в сільських малочисельних школах, учителям необхідна спеціальна підготовка за участі в різних формах методичної роботи й самоосвіти.

За результатами досліджень з'ясовано, що у внутрішкільній науково-методичній роботі з учителями малочисельної сільської школи важливе місце належить роботі методичних об'єднань, мікрогруп, інструктивно-методичних нарад тощо, на засіданнях яких систематично розглядаються питання структурної побудови й змісту нових підручників, використання і призначення їх на уроці української мови.

Використання різних форм методичної роботи з учителями-словесниками, котрі працюють у школах з малою чисельністю учнів, дає змогу ширше ознайомити їх з новими підходами до використання методичного апарату підручника, удосконалювати методичку роботи у класах з малою чисельністю учнів.

Аналізуючи методичний апарат шкільного підручника з рідної (української) мови для 6-го класу загальноосвітніх навчальних закладів О. П. Глазової, Ю. Б. Кузнецова, зазначимо, що він побудований на основі особистісно зорієнтованого підходу до вивчення української мови. Вправи й завдання підручника розраховані на учнів різних рівнів підготовки та інтелектуальних можливостей (завдання підвищеної складності, інтегровані завдання, завдання, для тих, хто працює з комп'ютером, кому подобається мріяти і фантазувати, хто хоче навчитися мислити самостійно і т.ін.). Для розвитку мислення школярів використано систему вправ, проблемних запитань і завдань, що потребують зосередженої уваги, у ньому також передбачено матеріал, що доповнює основну інформацію, слугує додатковим джерелом знань (тлумачний словничок, словничок термінів, довідник «Видатні особистості»).

Використання вчителем різних форм і методів навчальної діяльності, що передбачені методичним апаратом підручника, допомагає виробляти вміння учнів у всіх видах мовленнєвої діяльності (аудіювання, читання, говоріння, письмо), удосконалювати мовлення.

Звертаючись до шестикласників, автори підручника О. П. Глазова, Ю. Б. Кузнецов наголошують: «Ми прагнули створити добрий і зрозумілий підручник, який допоміг би тобі навчатися із радістю. Підручник, який не лише тлумачив би правила, допомагав виробляти навички правильного письма і говоріння, а й відкривав би вікно у безмежний світ людської культури, навчав би бачити й розуміти красу, мріяти й фантазувати. Підручник, який дав би змогу відчувати себе сучасною людиною, привчав би товаришувати зі словниками й комп'ютером [1, 3]».

Серед позитивних якостей підручника можна відзначити його методологічні засади: урахування компетентнісного, особистісно-зорієнтованого, комунікативно-діяльнісного, соціокультурного підходів, дотримання принципів розвивального навчання.

Передбачено завдання і вправи для розвитку позитивної мотивації учіння, активізації мовленнєвої і пізнавальної діяльності шестикласників, формування в них уміння самостійно здобувати знання й формувати власну думку з приводу порушеної проблеми; виваженість добору дидактичного та ілюстративного матеріалу.

Зміст підручника логічно структурований, включає такі розділи:

- вступ, повторення, узагальнення й поглиблення вивченого матеріалу;
- «Лексикологія», «Словотвір. Орфографія», «Морфологія. Орфографія» (іменник, прикметник, числівник, займенник);
- повторення й узагальнення вивченого в кінці року;
- зв'язне мовлення («Офіційно-діловий стиль. Ділові папери», особливості опису приміщення, особливості будови опису природи, особливості будови роздуму);
- говоріння, читання й говоріння, читання й письмо, письмо;
- для вдосконалення знань і вмінь, лексичного запасу учнів є розділ «Не бійтесь заглядати у словник».

За формою викладу він є компактним, лаконічним, містить необхідний і достатній обсяг інформаційного матеріалу.

Поданий у шкільному підручнику матеріал відповідає віковим особливостям школярів, урахує інтереси учнів, особливості сприймання, мислення, пам'яті. Він стимулює в школярів потребу до пізнання, відповідальне ставлення до навчання.

Вважаємо, що ця навчальна книга забезпечує якість, точність, доступність викладу, чіткість у формулюванні правил. Підручник написаний доступною для учнів мовою, має чітко розподілений навчальний матеріал за розділами, містить рубрики «Що потрібно знати», «Цього необхідно навчитися», «Це треба запам'ятати», «Над цим варто замислитись», репродукції картин відомих українських художників, малюнки, фото, увиразнення шрифтом важливого матеріалу.

Особливе місце у вивченні української мови належить самостійній роботі учнів. У підручнику передбачені завдання для проведення різних форм індивідуальної, парної роботи, роботи в групах, що проводиться на уроці з метою самостійного вивчення навчального матеріалу, запитання і завдання для самоконтролю «Я знаю! Я вмію! Я можу!». Ці завдання є особливо цінними для роботи у сільських малочисельних школах.

Зміст підручника відповідає чинній програмі з української мови для загальноосвітніх навчальних закладів, що затверджена МОНУ і пропонована для вивчення в загальноосвітніх навчальних закладах з українською мовою навчання.

На допомогу вчителям, котрі працюють у малочисельних школах, створено відповідні методичні матеріали для підготовки до уроку з української мови, зокрема з ефективністю можуть бути використані у процесі навчання методичні рекомендації Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України щодо вивчення української мови у загальноосвітніх навчальних закладах у 2011/2012 навчальному році; посібники для вчителя «Уроки рідної мови в 6 класі. Орієнтовне календарно-тематичне планування, плани-конспекти уроків до підручника «Рідна мова» (О. П. Глазова, Ю. Б. Кузнецов); «Українська мова, 6 клас. Матеріали до уроків» (О. П. Глазова); «Кольорове слово. Зведений комплект з розвитку зв'язного мовлення. 6 клас» (О. П. Глазова); «Навчальні перекази з української мови. 5–9 класи» (О. П. Глазова, Т. В. Косян) та ін.

Висновок. На нашу думку, уміле використання підручника з української мови, організація різних форм методичної роботи збагатить учителів малочисельних сільських шкіл, забезпечить успіх у роботі, що, водночас сприятиме підвищенню рівня мовленнєвих умінь і навичок шестикласників, їхньої культури спілкування в різних життєвих ситуаціях.

Література

1. Глазова О. П. Рідна мова : підруч. для 6 кл. загальноосвітн. навч. закл. [Текст] / О. П. Глазова, Ю. Б. Кузнецов] – К. : Пед. преса, 2006. – С. 4.
2. Краевский В. В. Основы обучения. Дидактика и методика : учеб. пособ. для студ. высш. учеб. заведений [Текст] / В. В. Краевский, А. В. Хуторской. – М. : Изд. центр «Академия», 2007. – С. 214.
3. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи : підруч. для студ. пед. ф-тів. – К. : Генеза 1999. – С. 63.

Стаття присвячена дослідженню проблеми використання підручника з української мови в сільських малочисельних школах.

Ключові слова: підручник, методичний апарат підручника, форми методичної роботи.

Статья посвящена исследованию проблемы использования учебника по украинскому языку в сельских малочисленных школах.

Ключевые слова: учебник, методический аппарат учебника, формы методической работы.

Article is devoted to research on the use of Ukrainian language textbook of small rural schools.

Keywords: textbooks, teaching staff handbook, form of methodical work.